

ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ХАРТАТА НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕС

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	1
1. Становища във връзка с тълкувателни решения на ВАС	5
2. Становища по проекти на нормативни актове	7
3. Становища във връзка с неправилно прилагане на нормативна уредба, регламентиращи права на хората с увреждания	8
4. Становище във връзка с достъпа на хората с увреждания до избори	9
5. Становища във връзка с достъпността на средата за хора с увреждания	12
6. Становища във връзка със забавянето на органите на медицинската експертиза и осигуряването на социално-икономическа закрила на хората с увреждания.....	14
7. Становища във връзка с предоставянето на асистентска помощ на нуждаещите се граждани с увреждания	15
8. Становища във връзка с въведени ограничителни изисквания за освобождаване на хората с увреждания и техните семейства от заплащане на винетни такси.....	16
9. Становище във връзка с размера на социалните помощи по Закона за военноинвалидите и военнопострадалите.....	17
11. Становища във връзка с липсата на актуализация на размера на месечните помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст, регламентирани в чл. 8д от Закона за семейни помощи за деца /ЗСПД/	20
12. Становище във връзка с отказ на дирекция „Социално подпомагане“ за приемане на подписано с електронен подпис заявление-декларация за получаване на безплатна годишна електронна винетка за лек автомобил	21
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	24

**SUPPORTING NATIONAL HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS IN
MONITORING FUNDAMENTAL RIGHTS AND THE FUNDAMENTAL
RIGHTS ASPECTS OF THE RULE OF LAW**

Въведение

Целта на този доклад е да очертае разнообразието от добри практики при прилагането на Хартата на основните права на ЕС в България.

Основният обхват на този документ включва работата на институцията на омбудсмана като единствената Национална институция за правата на човека (НИПЧ) със статут А по Парижките принципи на ООН в България и изследва нейната дейност по отношение на защитата на правата на хората с увреждания.

Проучването на начина, по който тази институция използва Хартата на основните права на ЕС, е оправдано от уникалния набор от правомощия, които омбудсманът има като конституционен орган в България.

Омбудсманът е независим в дейността си и се подчинява само на Конституцията, законите и ратифицираните международни договори, по които Република България е страна, и се ръководи от личната си съвест и морал. Омбудсманът се ползва със същия имунитет като депутат.

Няколко изменения в Закона за омбудсмана (съответно през 2018 г. и 2023 г.) допълнително разшириха мандата му – институцията получи правомощия да приема и разглежда жалби и сигнали за нарушения на правата и свободите на гражданите, не само от страна на държавата и общински власти и техните администрации или от лица, на които е възложено предоставянето на обществени услуги, но също и от частноправни субекти. Освен това от януари 2023 г. институцията получи задължението да наблюдава начина, по който се управлява и предоставя защитата на лицата, подаващи сигнали в България. При упражняването на тези правомощия омбудсманът може да прави предложения и препоръки за утвърждаване и защита на застрашените права и свободи на гражданите от частни лица. Тенденцията през последните години за увеличаване на броя на жалбите е резултат от високото доверие в работата на институцията, оказаната помощ от страна на граждани и организации и не на последно място последователната политика за активно отваряне на институцията към обществото чрез срещи с неправителствени организации и професионални сдружения, срещи с

ДОБРИ ПРАКТИКИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ХАРТАТА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

граждани, обединени за решаване на конкретен проблем, провеждане на кръгли маси по конкретни теми, почести посещения в специализирани институции, увеличаване на времето за лични посещения в приемната и организиране на различни видове дни на отворените врати в редица градове.

Омбудсманът приема и разглежда жалби и сигнали за нарушения на правата и свободите на гражданите; прави предложения и препоръки за възстановяване на нарушените права и свободи до съответните органи и частноправни субекти; посредничи между административните органи и заинтересованите лица за преодоляване на допуснатите нарушения и съгласуване на техните позиции; защитава правата на децата. Омбудсманът може да действа и по своя инициатива, когато установи, че не са създадени условията за защита на правата и свободите на гражданите.

От решаващо значение за ефекта от дейността на омбудсмана като обществен защитник е степента

на изпълнение на препоръките в резултат на извършени проверки по жалби и сигнали на граждани – за последните пет години изпълнените и частично изпълнените препоръки на омбудсмана са 96 бр. % от общите препоръки.

Омбудсманът може да сезира Конституционния съд с искане за установяване на противоконституционност на всеки закон, с който се нарушават права и свободи на гражданите; отправя искане за тълкувателно решение или тълкувателно постановление до Върховния касационен съд и/или Върховния административен съд.¹

По отношение на нормотворчеството омбудсманът прави предложения и препоръки за отстраняване на причините и условията, които създават предпоставки за нарушаване на права и свободи, включително предложения за нормативни промени; внася становища в Министерския съвет и Народното

¹ За периода 2019 -2023 г. омбудсманът е внесъл девет искания до Конституционния съд за обявяване на закон за противоконституционен, сезирал е Върховния касационен съд с две искания за тълкувателно решение за преодоляване

на противоречива съдебна практика, а Върховният административен съд е образувал две тълкувателни дела по искане на омбудсман.

ДОБРИ ПРАКТИКИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ХАРТАТА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

събрание по законопроекти, свързани с правата на човека.²

Омбудсманът функционира като Национален превантивен механизъм по смисъла и в съответствие с Факултативния протокол към Конвенцията на ООН срещу изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание, приет на 18 декември 2002 г.

Общественият защитник следи и съдейства за ефективното прилагане на подписаните и ратифицирани международни инструменти в областта на правата на човека, както и прави предложения и препоръки до Министерския съвет и Народното събрание относно подписването и ратифицирането на международни актове в областта на правата на човека.³

Основен фокус на мониторинга са мерките за прилагане на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (КПХУ).

Омбудсманът осъществява наблюдение въз основа на

правомощията по чл.19, ал.1, т.12 от Закона за омбудсмана и на основание чл.11 и сл. от Закона за хората с увреждания (ЗХУ), които регламентират участието на омбудсмана в дейността на Съвета за наблюдение.

Съветът за наблюдение е създаден през 2019 г. на основание чл.33, ал.2 и 3 от КПХУ и се ръководи на принципа на ротационно председателство от институцията Омбудсман и Комисията за защита от дискриминация.

С оглед на всички горепосочени правомощия на институцията, особено по отношение на хората с увреждания, е изключително важно да се проучи начинът, по който омбудсманът е използвал Картата на основните права на ЕС и дали може да има установени добри практики за взаимовръзка с други международни режими като CPRD на ООН. Счита се, че такъв подход е от особено значение, като се има предвид необходимостта от изграждане на специфичен експертен опит в

² През 2023 г. общият брой на направените законодателни предложения и дадените становища по законопроекти е 23 бр.

³ Омбудсманът следи за прилагането на следните международни правни актове в България: Европейската конвенция за правата на човека, Хартата на основните права

на ЕС, Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, Конвенцията на ООН за правата на детето, Конвенцията срещу изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание, Конвенцията на ООН за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените.

ДОБРИ ПРАКТИКИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ХАРТАТА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

областта по отношение на
хоризонталните условия на ЕС,
установени за финансовата рамка
2021 – 2027 г.

1. Становища във връзка с тълкувателни решения на ВАС

В институцията на омбудсмана на Република България постъпи покана за становище по Тълкувателно дело № 4/2022 г. с предмет следния въпрос: „Имат ли юридическите лица с нестопанска цел, регистрирани в Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел като организации на и за хора с увреждания по смисъла на § 1, т.12 от Допълнителните разпоредби на Закона за хората с увреждания, в правно-организационна форма на фондации за осъществяване на дейност в частна полза, правен интерес от оспорването на подзаконови нормативни актове, засягащи хората с увреждания, които не членуват в същите организации и с които организациите нямат сключен договор за социалната услуга „застъпничество“?

От данните в писмото се констатира, че е установена противоречива съдебна практика на административни съдилища, в т.ч. и на Върховния административен съд по въпроса за процесуалната легитимация и допустимостта на

съдебното производство по оспорване от страна на Фондация „Гринберг“ гр. Пловдив, на подзаконови нормативни актове, издадени от общинските съвети и отнасящи се до хората с увреждания.

Според посоченото Фондация „Гринберг“ град Пловдив е създадена за осъществяване на дейност като организация на хора с увреждания по смисъла на параграф 1 точка 12 от Допълнителните разпоредби на Закона за хората с уврежданията. Според устава на Организацията тя има за цел да предоставя правна помощ на и за хора с увреждания и да поема застъпническа роля от тяхно име в защита на правата им. Средства за постигане на така определените цели са мониторинг върху действащата нормативна уредба, отнасяща се до хората с увреждания и застъпничеството на правата им пред всички лица, административни органи и служби, съдебно оспорване на незаконосъобразни подзаконови нормативни актове или на отделни норми в тях, отнасящи се до хората с увреждания, издавани от общинските съвети и органите на изпълнителната власт, образуване и водене на съдебни дела в защита на нормативно признати права на хора с увреждания.

ДОБРИ ПРАКТИКИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ХАРТАТА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

В принципната си позиция омбудсманът акцентира върху уязвимостта на хората с увреждания в България, които до момента често срещат затруднения да водят активен и независим живот и самостоятелно и равноправно да търсят необходимата им правна защита. Значителна част от тях или според официалните данни на Евростат, публикувани през 2021 г. – повече от 50,7% от навършилите 16-годишна възраст – са в риск от социално изключване и бедност. Близко 7000 са поставени под пълно или ограничено запрещение и съгласно действащият от 1949 г. Закон за лицата и семейството не могат самостоятелно да упражняват правата си поради ограничения в дееспособността им. Не е малък и броят на хората с увреждания, които живеят в малки населени места, без близки и роднини и без адекватен достъп до информация за възможностите за защита на интересите им. Съществен процент са и хората с намалена подвижност, които поради нерешените проблеми с липсата на подходяща архитектурна среда, в т.ч и в част от съдебните сгради, за което омбудсманът е отправял неведнъж препоръки – често не могат да се явяват по делата и да се борят за правата си.

Омбудсманът излага като водещ аргумент ангажиментите, които има страната ни по редица международни правозащитни актове, сред които Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, Хартата на основните права на Европейския съюз, Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и др.

След обсъждане на въпроса и постъпилите становища с Тълкувателно решение № 2/25.07.2023 г. по тълк.д. № 4/2022 г. на ВАС е постановено, че юридическите лица с нестопанска цел, регистрирали се в Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел като организации на и за хора с увреждания по смисъла на § 1, т. 12 от Допълнителните разпоредби на Закона за хората с увреждания, в правно-организационна форма на фондация за осъществяване на дейност в частна полза, нямат правен интерес от оспорване на подзаконовни нормативни актове, засягащи хората с увреждания, които не членуват в същите организации и с които организациите нямат сключен договор за социалната услуга „застъпничество“.

2. Становища по проекти на нормативни актове

Омбудсманът изпраща становище до Министерството на здравеопазването във връзка с липсата на публична информация относно развитието на процеса и предложенията, които са одобрени за включване в проекта на Постановление на Министерския съвет за изменение и допълнение на Наредбата за медицинската експертиза, публикуван за обществено обсъждане на 11.11.2022 г.

В становището омбудсманът подчертава, че проектът до голяма степен съответства на отпразнените от омбудсмана препоръки и очакванията на хората с увреждания и безспорно е положителна стъпка за гарантиране на правата на гражданите при медицинската им експертиза, резултат и от конструктивния диалог на Министерство на здравеопазването с организациите на хора с увреждания.

Акцентираща се върху необходимостта да бъдат предприети стъпки за своевременното приемане на текстовете, като същевременно бъдат задълбочено разгледани и

съобразени постъпилите в хода на обществените консултации становища и предложения.

В качеството на обществен защитник се обръща внимание върху необходимостта от осигуряване на публичност и прозрачност на процеса на вземане на решения, в съответствие с правото на гражданите с увреждания на активно участие, гарантирано по Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, и на добра администрация по Хартата на основните права на Европейския съюз.

В резултат на препоръката проектът на Наредбата е приет.

Омбудсманът също така се включва в обсъжданията на проект на Наредба № 16 от 30 юли 2014 г. за условията и реда за регистриране на редките заболявания и за експертните центрове и референтните мрежи за редки заболявания, предложен от пациентски организации и изпратен на институцията и на Съвета за наблюдение по Закона за хората с увреждания, част от който е и омбудсманът на Република България.

В становището си омбудсманът подчертава, че обсъждането и приемането на промени в Наредба №

16 от 30 юли 2014 г. за условията и реда за регистриране на редките заболявания и за експертните центрове и референтните мрежи за редки заболявания (Наредбата) е важна и необходима стъпка за гарантиране на правата на хората с редки болести, подобряване на достъпа им до ранна диагностика и съвременен лечение, в съответствие с добрите европейски практики и иновации, за постигане на което, освен оптимизиране и допълване на нормативната уредба, е необходимо да бъде регламентирано и осигурено достатъчно финансиране.

Омбудсманът акцентира, че предложените промени следва да бъдат задълбочено обсъдени от Министерство на здравеопазването и от всички заинтересовани страни и ще бъде проявено разбиране към необходимостта дейностите в областта на редките заболявания да се приведат в съответствие с европейските изисквания и добри практики, като бъдат гарантирани правата на пациентите, в т.ч. по Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и Хартата на основните правата на ЕС, и достъпа им до диагностика и лечение, при спазване на принципите на своевременност, достатъчност и качество.

3. Становища във връзка с неправилно прилагане на нормативна уредба, регламентиращи права на хората с увреждания

В институцията на омбудсмана постъпват многобройни жалби относно неправилното изпълнение на разпоредбите на § 6 от Преходните и Заключителни разпоредби към Закона за изменение и допълнение на Закона за хората с увреждания (обн. ДВ, бр. 8, от 25.01.2023 г.), съгласно които се възобновяват служебно след получаване на информация от Регионалните здравни инспекции правата и подкрепата на лицата с изтекъл срок на експертно решение, подали заявление-декларация за преосвидетелстване до влизането в сила на измененията, когато е налице забавяне по смисъла на § 1, т. 48 от допълнителните разпоредби на Закона за здравето. Съгласно § 6 Регионалните здравни инспекции следва да изпращат информация на компетентните органи по чл. 101б, ал. 3 от Закона за здравето в 14-дневен срок от влизането в сила на измененията в акта.

ДОБРИ ПРАКТИКИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ХАРТАТА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

В жалбите си гражданите отбелязват, че не срещат разбиране и подкрепа от Регионалните здравни инспекции (РЗИ) и от Териториалните поделения на Националния осигурителен институт (ТП на НОИ) в страната относно развитието на процедурата, регламентирана с измененията в Закона за хората с увреждания и Закона за здравето. Споделят безпокойството си, че непрекъснато са препращани от едната структура към другата, без да им бъде давано разяснение дали от РЗИ са изпълнени задълженията за изпращане на изискваната информация към ТП на НОИ и кога предстои да бъдат направени преводите на дължимите пенсии.

В рамките на правомощията омбудсманът изпраща становища до министъра на здравеопазването и до управителя на Националния осигурителен институт, в които подчертава, че при действието на разпоредбите § 6 от Преходните и Заключителни разпоредби към Закона за изменение и допълнение на Закона за хората с увреждания, засегнатите имат очаквания за максимално скорошно уреждане на въпросите с възобновяване на правата им, като всеки ден забавяне за тях означава грубо неспазване на

действащото законодателството и е равносилно на произвол.

Във връзка с изложеното и като беше акцентирано върху правото на публичност и прозрачност на процеса на вземане на решения, в съответствие с правото на гражданите с увреждания на активно участие, гарантирано по Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, и на добра администрация по Хартата на основните права на Европейския съюз, бяха отправени препоръки за предоставяне на информация на засегнатите граждани, в т.ч. чрез публикуването и популяризирането ѝ по подходящ начин, относно производството по § 6 от Преходните и Заключителни разпоредби към Закона за изменение и допълнение на Закона за хората с увреждания.

Препоръката е изпълнена.

4. Становище във връзка с достъпа на хората с увреждания до избори

Омбудсманът изпраща становища до министър-председателя и до председателя на

ДОБРИ ПРАКТИКИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ХАРТАТА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

Централната изборителна комисия във връзка с организацията на изборите за народни представители на 2 април 2023 г., както и за изборите за общински съветници и за кметове на 29.10.2023 г.

В становището е отбелязано, че изборителните правила отново не предоставят адекватен достъп на значителна част от хората с увреждания до изборния процес. За тези уязвими граждани не са създадени подходящи условия и не са изпълнени напълно изискванията на редица международни актове за осигуряването на всеобщо, равно и тайно гласуване или чрез равностойна процедура, осигуряваща свобода на гласуването.

Акцентирано е върху разпоредбите на чл. 21 (Забрана за дискриминация) и чл. 26 (Интеграция на хората с увреждания) от Хартата за основните правата на ЕС, които са задължителни за българската държава и за нейните органи.

Напомнени са препоръките на Комитета за правата на хората с увреждания по Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания във връзка с първоначалния доклад на България за прилагането на

международния акт от 21 септември 2018 г.

Комитетът препоръчва на България да бъде осигурена възможност на всички пълнолетни лица с увреждания да упражняват правото си да гласуват на избори и да бъдат избирани. Препоръчва се също държавата-страна да изготвя информация за изборите в достъпни формати, в това число с метода Easy Read („улеснено четиво“) и да се разпределят финансови и технически ресурси за подобряване на физическата достъпност на изборителните секции.

Тези констатации и препоръки са отразени и в доклада на Европейския икономически и социален комитет (ЕИСК) във връзка с достъпа на гражданите с увреждания в Европейския съюз до изборите за Европейски парламент. Докладът е публикуван на 6 март и е приет от сесия на ЕИСК на 20-ти март 2019 г.

Другите съществени проблеми, които са посочени от омбудсмана, са:

- Изискването в чл. 90, ал. 1 от Изборния кодекс за назначаване на най-малко една подвижна секционна изборителна комисия при наличие на не по-малко от 10 избиратели, подали заявления по чл. 37 – за вписване в

ДОБРИ ПРАКТИКИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ХАРТАТА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

списък за гласуване с подвижна избирателна кутия. С разпоредбата се ограничава възможността на нуждаещи се хора с увреждания да гласуват с подвижна избирателна кутия, ако в населеното място, в което живеят, не е изпълнено условието – за поне 10 граждани с увреждания, подали заявление за упражняване на избирателните си права по този начин.

- Неосигурен жестов превод за хората с увреден слух в секциите при проблеми с техническите устройства за машинно гласуване;

- Липса на действия за адаптиране на устройствата за подаване на светлинен сигнал при разпечатване на контролната разписка за отразения вот, което създава предпоставки за блокиране на машините и неотчитане на гласа им. Не са предвидени мерки за създаване на подходяща организация за съдействие на хората с увреден слух от членовете на секционните избирателни комисии чрез подаване на сигнал с ръка за настъпилия край на процеса по гласуването.

- Не е предвидено задължение за поставяне на аудиоплеър и Брайлов шаблон със списък на кандидатските листи и

партиите, коалициите и инициативните комитети. Към момента след Решение № 2545-МИ от 29 септември 2023 г. на ЦИК това е предоставено на общинските администрации, съгласувано с общинските избирателни комисии, само като опция и по тяхно решение, а не е задължително изискване.

- Все още в пълнота не може да бъде опазена тайната на вота за незрящите граждани, като не са предприети действия за адаптиране на софтуера на машините към потребностите на хората с увредено зрение.

Предвид всичко изложено, е предложено:

1. Да бъдат предприети действия за задължително поставяне на аудиоплеър и Брайлов шаблон със списък на кандидатите и партиите, фигуриращи в бюлетината, във всяка избирателна секция.

2. Да бъде осигурен достъп на хората с увреден слух до услугите на жестов преводач онлайн (в случаите, при които човекът с увреден слух се нуждае от обяснение и не може да се разбере с членовете на избирателната комисия – вероятно един или максимум двама жестови преводачи ще бъдат достатъчни за цяла България за изборния ден).

3. Да бъде създадена подходяща организация за гласуване на хората с увреден слух, като те получават информация от членовете на секционните избирателни комисии за звуковия сигнал при издаване на контролната разписка за успешно гласуване.

4. Да бъде въведен безплатен телефон, на който може да се получи информация за процеса на гласуване.

В резултат на отправените от омбудсмана препоръки до ръководителите на отговорните органи, от ЦИК са изискали становища от областни управители и общински изборни комисии относно осигуряване на подходящи условия на избирателите с увреждания.

От получената информация се констатира, че за общинските изборни комисии като цяло в страната е сериозно затруднение да осигурят аудиоплеър и Брайлов шаблон със списък на кандидатите и партиите, фигуриращи в бюлетината, поради недостатъчен финансов ресурс.

Положително решение е намерено в Община Бургас, по идея на незрящ служител на Общината, съвместно с IT специалисти.

5. Становища във връзка с достъпността на средата за хора с увреждания

Проблемите с липсата на достъпна среда за хората с увреждания са на вниманието на омбудсмана.

Категоричната позиция, изразявана нееднократно, е, че неосигуряването на условия за равен достъп на хората с увреждания до физическата среда на живеене е в противоречие и с поставените в Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и Хартата на основните права на ЕС цели за пълноценно и ефективно участие на хората с увреждания и включване в обществото.

Омбудсманът изпраща становища за изграждане на достъпност на средата до:

- кмета на Община Варна във връзка с липсата на липсата на осигурена възможност за хората с намалена подвижност да паркират пред сградата на Дирекция „Местни данъци и такси“;

- изпълнителния директор на „Двореца на култура и спорта“

ДОБРИ ПРАКТИКИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ХАРТАТА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

ЕАД – Варна относно достъпността на сградата и липсата на подходяща информация на сайта на Двореца относно изградени разумни улеснения за хората с увреждания за достигане до касите и залите, както и за възможностите за получаване на съдействие от служителите на комплекса при посещение от хора с намалена подвижност. Липсва и подходяща информация на сайта на Двореца относно изградени разумни улеснения за хората с увреждания за достигане до експозициите, както и за възможностите за получаване на съдействие от служителите на комплекса при посещение от хора с намалена подвижност. Препоръките са изпълнени, като на сайта на Двореца на култура и спорта“ ЕАД – Варна е публикувана информация относно възможностите за достъп на хората с намалена подвижност и е предвидено изграждането на тоалетна за хора с увреждания.

- директора на Градската художествена галерия – Варна по отношение липсата на изградени подходящи условия за достигане до експозициите, много от които на втория етаж, както и до отговарящи на изискванията за достъпност тоалетни.

- кмета на Община Криводол относно „извършване на строителни дейности в имот, публична общинска собственост, представляващ УПИ VII-2011, кв. 128 по плана на гр. Криводол, предназначен за площад и озеленяване и започнати СМР във връзка с инвестиционен проект за ремонт и реконструкция на общински пътища и площадки в община Криводол“.

- кмета на Община Средец във връзка със състоянието на улица, на която се намира къщата на гражданка с тежко увреждане на здравето. Констатациите са, че улицата е в изключително лошо състояние, което затруднява достъпа както на специализирания превоз за провеждане на необходимата ѝ хемодиализа, така и на линейките в случаите на спешна нужда.

- изпълнителния директор на Агенцията за социално подпомагане във връзка с достъпността на Дирекцията „Социално подпомагане“ – Младост.

- ръководствата на куриерските фирми „Спиди“ и „Еконт“ относно липсата на достъпност за хората с намалена подвижност в част от офисите им.

6. Становища във връзка със забавянето на органите на медицинската експертиза и осигуряването на социално-икономическа закрила на хората с увреждания

Омбудсманът изпраща становища до ръководителите на Регионалните здравни инспекции и до Териториалните поделения на Националния осигурителен институт за ускоряване на процедурите по преосвидетелстване на заинтересованите граждани и за възобновяване на пенсиите за инвалидност на гражданите с увреждания в случаите, при които от органите на медицинската експертиза е допуснато забавяне при преосвидетелстването.

Констатациите са, че с малки изключения, регламентирани срокове за насрочване на дати от ТЕЛК и НЕЛК не се спазват. В значителен брой случаи забавянията са драстични, достигащи и до една година от подаване на документите. Неспазването на сроковете за

насрочване на дати довежда до сериозно нарушаване на действащата нормативна уредба, в т.ч. на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания.

Забавянето при освидетелстването/преосвидетелстването на гражданите с увреждания има неблагоприятно отражение върху възможностите им да упражняват правата си в периода, през който нямат валидни експертни решения. Хората с увреждания на практика остават без каквито и да било средства и без възможност да задоволяват потребностите си, което създава реални предпоставки за още по-сериозно влошаване на здравето им и последващи допълнителни разходи за системата на здравеопазването. В някои случаи е налице и значителен риск за живота на засегнатите, които остават без нужното им лечение и лекарства поради липсата на валидно експертно решение и спирането на здравето им осигуряване.

В становищата омбудсманът акцентира върху изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и Хартата на основните права на ЕС.

Препоръките в преобладаващата си част са изпълнявани.

7. Становища във връзка с предоставянето на асистентска помощ на нуждаещите се граждани с увреждания

Граждани, които са трудно подвижни, с определени вид и степен на увреждане, но без право на чужда помощ, поставят проблема с липсата на достъп до адекватна асистентска помощ.

В становищата до отделни кметове на общини омбудсманът подчертава, че липсата на подходяща асистентска подкрепа сериозно рефлектира върху възможностите на хората с увреждания да водят достоен и независим живот, да се включат в обществото и да упражняват правата си, ясно уредени в Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи и чл. 26 от Хартата за основните права на Европейския съюз.

Препоръчва се да се приложи индивидуален подход и да се осигури

необходимата помощ на нуждаещите се.

Препоръките в преобладаващата си част са изпълнявани, като гражданите са насочвани към други, съобразени със състоянието им социални услуги.

Отделно от това, е изпратено становище до министъра на труда и социалната политика, в което са описани проблемите с ползването от нуждаещите се на необходимата им асистентска помощ.

В становището е посочено, че оставянето на ограничението за не повече от 8 часа подкрепа на ден и то само в работните дни, лишава хора в особено тежко положение от жизнено необходимата им грижа. Допълнителна пречка се оказва изискването правоимащите да се отказват от добавката за чужда помощ по чл. 103 от Кодекса за социално осигуряване и от част от месечните помощи по чл. 8д от Закона за семейни помощи за деца при ползване на личната помощ, тъй като чрез тези средства те биха могли да си доплащат за предоставяната им помощ извън работното време на асистента. Особено тежко се оказва отнемането на средствата от хората с увреждания, които живеят сами, без близки и роднини и разчитат само на

пенсия за инвалидност. За много от тях е непосилно да отделят 207, 48 лв. от месечния си доход, поради което често избират да не ползват лична помощ, за да е възможно да покриват поне част от останалите си жизнени потребности.

Гражданите настояват за такива случаи да се отнема не цялата добавка, а само част от нея или напълно да бъдат освобождавани от това задължение. Предлагат и да се въведе механизъм, който да позволява на хората с увреждания да се отказват пропорционално от средствата, в зависимост от броя часове за ползване на асистентска подкрепа.

Не на последно място по значение е акцентирано върху оплакванията на гражданите с увреждания, свързани със затрудненията на част от правоимащите да намерят подходящ и обучен асистент, особено в малките населени места, както и заместник на асистента за времето, през което титулярят е в отпуск или в болничен.

В становището са напомнени изискванията на чл. 19 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и чл. 26 от Хартата за основните права на ЕС и е препоръчано да бъдат разгледани поставените проблеми и да бъдат

предприети адекватни мерки за подходящото им разрешаване, при гарантиране на правата на засегнатите граждани и техните семейства.

8. Становища във връзка с въведени ограничителни изисквания за освобождаване на хората с увреждания и техните семейства от заплащане на винетни такси

Омбудсманът изпрати становище до министъра на транспорта и съобщенията и до министъра на труда и социалната политика във връзка с разпоредбата на чл. 10в от Закона за пътищата /ЗП/, с която са въведени ограничителни изисквания за освобождаване на хората с увреждания и техните семейства от заплащане на винетни такси.

В становището отново е напомнена категоричната позиция на институцията, че разпоредбата на чл. 10в от ЗП нарушава правата на

значителен брой нуждаещи се с увреждания и техните семейства.

Основен проблем остават техническите параметри, на които следва да отговарят леките автомобили, собственост на гражданите с увреждания или в режим на съпругеска имуществена общност. Макар и обявени за дискриминационни от Комисията за защита от дискриминация, критериите продължават да се прилагат.

Разпоредбите не осигуряват нужната гъвкавост в случаите, при които лекият автомобил не е регистриран на името на човека с увреждания, а на някой от членовете на семейството, и човекът с увреждания е извън хипотезата на чл. 10в, ал. 2 от ЗП. В подобна ситуация са и хората с увреждания, които са придобили автомобили в режим на обикновена съсобственост, в повечето случаи по наследство.

Нормативната уредба не обхваща и случаите, при които са в изпълнение сключени договори за лизинг за автомобилите.

В становището омбудсманът акцентира върху изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и Хартата на основните права на ЕС, на основание

законовите ми правомощия и с цел гарантиране на правата на хората с увреждания и техните семейства, се обръщам към Вас с препоръка за разглеждане на поставените проблеми и за предприемане на адекватни действия за разрешаването им.

Препоръчва още да бъдат обмислени и взети мерки за осигуряване на гъвкави механизми за освобождаване на нуждаещите се граждани с увреждания и техните семейства от заплащане на винетна такса, в т.ч. като правото бъде обвързано не с конкретен автомобил, а с човека с увреждания и той да може да го използва за всеки автомобил, с който се придвижва.

9. Становище във връзка с размера на социалните помощи по Закона за военноинвалидите и военнопострадалите

В жалба до омбудсмана на Република България граждани поставят проблема, че при извършване на измененията в Закона за социално подпомагане (ДВ, бр. 102

ДОБРИ ПРАКТИКИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ХАРТАТА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

от 2022 г., в сила от 01.06.2023 г.) за обвързване на размера на социалните помощи по нормативния акт с линията на бедност за страната, не е съобразена необходимостта от изменение и на текста на чл. 18 от Закона за военнопострадалите и военнопострадалите. По този начин месечната целева помощ на 1946 военнопострадали с 50 и над 50 на сто загубена работоспособност за телефонни услуги продължава да се определя от размера на гарантирания минимален доход.

Липсата на действия за адекватно разрешаване на въпроса рефлектира неблагоприятно върху правата и възможностите за социално включване на граждани, които са сред най-уязвимата част от българското общество.

В позиция до председателя на 49-тото Народно събрание и до председателите на Комисията по труда, социалната и демографската политика и Комисията по отбрана, омбудсманът отбелязва, че е необходимо да бъде въведен справедлив механизъм, въз основа на който да бъдат определяни помощите за граждани в затруднено положение.

Гарантираният минимален доход, който за последните почти 20

години е увеличен само с 20 лв., не отговаря на динамиката на инфлационните процеси и не предоставя възможност за задоволяване на основните потребности на хората в риск от бедност.

От тази гледна точка, предприетите действия за въвеждане на линията на бедност в Закона за социално подпомагане, в сила от 01.06.2023 г., са от съществено значение за преодоляване на дефицитите в действащата система за социална закрила в България и за реално подпомагане на нуждаещите се.

Обезпокоително е обаче, че макар и остарял и несправедлив като философия и отменен като легална дефиниция в § 1, т. 10 от Допълнителните разпоредби на Закона за социално подпомагане (ДВ, бр. 102 от 2022 г.), гарантираният минимален доход е оставен да определя размерът на важна помощ каквато е месечната целева помощ за военнопострадалите по чл. 18 от Закона за военнопострадалите и военнопострадалите.

Оказва се на практика, че след 01.06.2023 г. линията на бедност заменя гарантирания минимален доход във всички нормативни актове,

в които гарантираният минимален доход е използван като основа за определяне на размера на помощите, с изключение на помощите чл. 18 от Закона за военноинвалидите и военнопострадалите.

Липсата на изменение в нормативния акт в тази му част създава усещане за неравно третиране и за negliжиране на потребностите и правата на уязвима група, която е сред най-бедните в нашето общество.

Омбудсманът подчертава, че при действието на Хартата за основните права на ЕС и ратифицираната от Република България Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания отговорните държавни и местни органи следва да вземат ефективни и подходящи мерки, за да насърчават, защитават и гарантират пълноценното и равноправно упражняване на всички права на човека и основни свободи от хората с увреждания, да съдействат за зачитане на вътрешно присъщото им човешко достойнство, да ги подкрепят в усилията им за успешна интеграция в обществото, в т.ч. като се осигурява адекватна социална закрила, без допускане на каквато и да било дискриминация.

10. Становище във връзка с липса на информация относно предприети действия от администрация

Във връзка с оплаквания на граждани с увреждания, че от Центъра за градска мобилност в София не информират гражданите с увреждания при принудително преместване на леките автомобили къде се намират превозните им средства, е изпратено становище до изпълнителния директор на дружеството.

В становището е отбелязано, че всеки гражданин има право засягащите го въпроси да бъдат разглеждани от отговорните органи безпристрастно, справедливо и в разумен срок.

Подчертано е, че липсата на действия е в нарушение на изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и Хартата за основните права на ЕС, като отнема възможности на хора в уязвимо положение да получат необходимата им подкрепа за водене на достоен и независим живот.

11. Становища във връзка с липсата на актуализация на размера на месечните помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст, регламентирани в чл. 8д от Закона за семейни помощи за деца /ЗСПД/

В становища във връзка с Законопроектите за бюджетите на държавата за 2023 г. и 2024 г. омбудсманът подчертава, че месечните помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст, регламентирани в чл. 8д от Закона за семейни помощи за деца, не са актуализирани от края на 2016 г., като продължава да не е предвиден и механизъм за автоматичното им осъвременяване през годините. С оглед разпоредбата на чл. 8д, ал. 2 от

ЗСПД, която не допуска размера на помощите да е по-малък от предходната година, размерите на финансовата подкрепа на отделните групи правоимащи са оставени вече 7 години, без да бъдат променени в Законите за държавния бюджет на Република България.

В рамките на законовите си правомощия институцията на омбудсмана е поставяла многократно проблема на вниманието на ръководителите на отговорните органи, като действия за разрешаването му не са предприемани.

Необходимо е да се обърне внимание на факта, че подкрепата на семействата, в които има деца с трайни увреждания, е значително намалена през последната година. Причина за това е сериозната инфлация в страната, която рефлектира върху възможностите да бъдат задоволявани потребностите на децата.

В тези условия правят силно впечатление механизмите за определяне на размерите на месечната финансова подкрепа и целевата финансова подкрепа за хората с трайни увреждания над 18-годишна възраст по чл. 69 от Закона за хората с увреждания, както и

размерите на различните социални помощи след последните положителни действия за изменения в Закона за социално подпомагане, обн. ДВ, бр. 102 от 2022 г., в сила от 01.06.2023 г. Всички тези социални плащания са обвързани с линията на бедност, която е динамичен показател.

Затрудненията пред семействата на децата с трайни увреждания и оставянето само на тази уязвима група без възможност да получават адекватен и актуализиран ежегодно размер на подкрепата от държавата, поражда условия за повишаване на социалното напрежение и недоволство, доказателство за което са постъпилите в институцията стотици жалби по проблема от засегнати граждани през последните няколко дни.

Във връзка с изложеното и като е подчертано, че подкрепата на децата с увреждания следва да бъде съобразена с техните потребности, най-добрия им интерес и международните актове, по които държавата ни е страна – като Конвенцията на ООН за правата на детето, Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и Хартата за основните права на ЕС,

омбудсманът отправя препоръки до ръководителите на отговорните органи да бъде разгледан поставеният проблем, като бъдат взети мерки за актуализиране на месечните помощи по чл. 8д от ЗСПД.

Препоръките са изпълнени частично, като със Закона за бюджета на Република България за 2024 г. месечните помощи са актуализирани, но не е въведен механизъм за автоматичното им осъвременяване.

12. Становище във връзка с отказ на дирекция „Социално подпомагане“ за приемане на подписано с електронен подпис заявление-декларация за получаване на безплатна годишна електронна винетка за лек автомобил

В институцията на омбудсмана на Република България постъпи жалба от гражданка с увреждане относно отказ на отговорната дирекция „Социално подпомагане“ за приемане на подписано от нея с електронен подпис заявление-декларация за получаване на

безплатна годишна електронна винетка за лек автомобил.

В жалбата се отбелязва, че независимо от функцията на електронния подпис и възможностите за подаване на заявление-декларацията в Наредба № Н-19 от 2 декември 2008 г. за условията и реда за освобождаване от заплащане на винетни такси при ползване на платената пътна мрежа на лица с 50 и над 50 на сто намалена работоспособност или вид и степен на увреждане и лица или семейства, отглеждани деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст, гражданката е била задължена да разпечата документа, да го подпише на ръка и едва след сканирането му – да го изпрати на социалната служба.

Споделя се, че като човек с увреждания гражданката е срещнала значителни затруднения да изпълни изискванията и се обръща с молба да бъде предоставена възможност за безпрепятствено подаване на необходимите документи за социална подкрепа, след подписването им с електронен подпис.

В становище до изпълнителния директор на Агенцията за социално подпомагане е акцентирано върху уязвимото положение на хората с увреждания и поетите ангажименти от държавата за максимално въвеждане на електронното правителство и електронните услуги, с оглед принципите на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и Хартата за основните права на ЕС. Препоръчано е да бъдат осигурени правата и интересите на заинтересованите граждани, като бъде облекчена процедурата за подаване на изискваните документи, в т.ч. и на подписани с електронен подпис.

Препоръката е изпълнена, като допуснатото нарушение е отстранено. От Агенцията уверяват, че конкретният случай е изолиран и няма проблем с подаването от гражданите на електронни заявления.

13. Становище във връзка с въведените от отделните общини различни критерии за издаване на преференциална карта за паркиране за хората с

увреждания по чл. 99а от Закона за движение по пътищата

Омбудсманът отправи препоръки до министъра на транспорта и съобщенията и министъра на регионалното развитие и благоустройството във връзка с текста на чл. 99а от Закона за движение по пътищата.

В разпоредбата се конкретизира, че картите, издавани в съответствие с изискванията на стандартизиран модел на Общността от Приложението към Препоръка 98/376/ЕО на Съвета от 4 юни 1998 г. относно картата за паркиране на хора с трайни увреждания, са валидни на територията на цялата страна, като се признават и в другите държави-членки на Европейския съюз.

С оглед утвърдения широк обхват на правото, въвеждането на различни, а в много случаи, рестриктивни критерии от отделните общински съвети сериозно възпрепятства гражданите с трайни увреждания, с адресна регистрация на територията на съответната община, да ползват карти за преференциално паркиране не само в тяхното населено място, но и в останалите общини в страната и в

другите държави-членки. Тези граждани са поставени в по-неблагоприятно положение от други граждани с увреждания, с адресна регистрация в различна община, в която общинският съвет е приел политика за директно приложение на чл. 99а от ЗДВП или е гласувал наредба, съгласно която карти за преференциално паркиране също се издават на всички хора с трайни увреждания, със степен на намалена работоспособност или вид и степен на увреждане 50 и над 50 на сто. (§ 1, т. 2 от Допълнителните разпоредби на Закона за интеграция на хората с увреждания).

В качеството си на законен застъпник за правата на гражданите омбудсманът изрази становището, че въвеждането на допълнителни критерии от отделните общински съвети, от една страна, създава предпоставки за неравно третиране, и от друга – поражда затруднения за упражняване на международно признато право на гражданите с увреждания, адресно регистрирани в съответните общини.

Подчерта, че в една правова държава, каквато е Република България, не следва да се допуска адресната регистрация на гражданите с увреждания в даденото

населено място да се явява своеобразно наказание за тях и непреодолима пречка в опитите им да водят достоен живот и успешно да се интегрират в обществото.

С оглед на обстоятелството, че въпросът касае упражняването на признати права на територията на цялата страна, както и в другите държави-членки на Европейския съюз, а не правоотношения само с местно значение, на основание чл. 19, ал. 1, т. 6 от Закона за омбудсмана, е препоръчано да бъде разгледан проблемът и да бъдат предприети необходимите действия за разрешаването му.

Препоръчано е още да бъдат обсъдени и взети мерки за унифициране на изискванията по чл. 99а от ЗДВП, като се делегира уреждането на материята на Министерския съвет или на компетентните министри, като всички действия да бъдат съобразени с принципите, установени в Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и Хартата на основните права на ЕС.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Съгласно Стратегията на Европейския съюз („ЕС“) за засилване на прилагането на Хартата на основните права в ЕС („Стратегията за Хартата на ЕС“), силните и ефективни НИПЧ играят решаваща роля в защитата и популяризирането на Хартата, тъй като те фокус върху „пропастта в защитата“ между правата на индивидите и отговорностите на държавата.

Ролята на НИПЧ включва наблюдение на прилагането, изпълнение и популяризиране на Хартата, предоставяне на информация и подкрепа на жертвите на нарушения на основните права и сътрудничество с националните институции за подобряване на използването и осведомеността за Хартата.⁴

Настоящият доклад представя констатации и препоръки на омбудсмана по прилагането както на Хартата на ЕС, така и на КПХУ на ООН, които се основават на проверки и анализи във връзка с жалби на граждани, участие на институцията в организирани публични дискусии,

⁴ European Commission, Strategy to strengthen the application of the Charter of Fundamental Rights in

the EU, p.11, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0711>

ДОБРИ ПРАКТИКИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ХАРТАТА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

участие в междуведомствени работни групи, отразяващи дейността на публичните институции, пряко отговорни за формирането и прилагането на политики, свързани с хората с увреждания.

Институцията омбудсман в България използва различни дейности, чрез които Хартата се популяризира, включително: разглеждане на жалби и съдебни спорове, консултативни функции, наблюдение на човешките права, докладване и повишаване на осведомеността.

Ефективното използване на кратера на ЕС и КПХУ на ООН зависи от наличието на набор от благоприятни предварителни условия като доброто познаване на правото на ЕС и ЕС Картър от ръководителя на институцията, инвестиране в постоянно обучение на административния персонал, въвеждането на процедура за вътрешен мониторинг, която взема предвид всички аспекти на анализа на правната рамка; ползотворно

сътрудничество с правозащитни НПО и др.

Богатият каталог от въпроси, по които институцията на омбудсмана се намеси, като се позовава както на Хартата на ЕС, така и на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, може да бъде допълнително използван за целите на наблюдението на спазването на основните права на разходите, както е въведено от Регламента за общите разпоредби (CPR).⁵

Самото споразумение за партньорство съдържа някои препратки към Хартата и КПХУ на ООН. Те се появяват, когато документът се позовава на целите на социалното включване, подчертавайки необходимостта от приспособяване на хората с увреждания и необходимостта да се предприемат стъпки и да се гарантира защитата на основните права на уязвимите групи.

⁵ Regulation (EU) 2021/1060 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund Plus, the Cohesion Fund, the Just Transition Fund and the

European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund and financial rules for those and for the Asylum, Migration and Integration Fund, the Internal Security Fund and the Instrument for Financial Support for Border Management and Visa Policy.

ДОБРИ ПРАКТИКИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ХАРТАТА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В БЪЛГАРИЯ

Автор: Д-р Иван Дечев, директор дирекция „Права на хората с увреждания и антидискриминация“, институция на омбудсмана на Република България

Редакция: д-р Катя Христова-Вълчева

Авторите са отговорни за съдържанието и редакцията. Текстът не е бил подложен на рецензиране.

Докладът е финансиран по:

Проект № 2018-1-1440 (6) „Подкрепа на националните институции по правата на човека при наблюдението на основните права и аспекти на основните права на правовата държава (Project contract no. 2018-1-1440 (6) Supporting National Human Rights Institutions in monitoring fundamental rights and the fundamental rights aspects of the rule of law)

Iceland
Liechtenstein Norway
Norway grants grants